

VEENE-EESTI TÕLGETE MÕJUST EESTI KEELE MINEVIKUVORMIDE KASUTAMISELE MÕNINGATE BORIS AKUNINI TEOSTE NÄITEL

Sirje Kupp-Sazonov

Tartu Ülikool

Kokkuvõte. Artiklis otsitakse vastust küsimusele, kas käesoleval ajal on eesti keeles toimunud muutusi mineviku liitajavormide kasutamises, võrrelduna kümne aasta taguse ajaga, mil kirjutati päris paljust, et eestlased kipuvad liitaegade asemel kasutama lihtminevikku. Kuna on väidetud, et eesti keele liitaegade vähese kasutamise põhjuseks võivad olla kehvad tõlked just vene keelest, on analüüsimaterjalis valitud viis vene kirjaniku Boris Akunini teost ja nende tõlked eesti keelde. Artiklis vaadeldakse, kuidas tõlkijad on kasutanud eesti keele liht-, täis- ja ennemineviku vorme. Erilist tähelepanu pööratakse täismineviku kasutamisele, võttes aluseks Bernard Comrie väljapakutud neli perfektitüüpi. Artikli autori üheks eesmärgiks on juhtida tähelepanu veaohlikele olukordadele ehk nendele juhtudele, kus tõlkijal võib tõesti vene keele eeskujul tekkida kiusatus valida liitaja asemel lihtmineviku vorm. Siiski võib analüüsile tuginedes väita, et eesti keele mineviku liitajavormide kasutamine ei ole sugugi nii harva esinev nähtus, kui võiks arvata. Paljudel juhtudel on küsimus pigem ikkagi konkreetse tõlkija strateegias.

Märksõnad: eesti keel, vene keel, tõlge, lihtminevik, täisminevik, enneminevik

1. Sissejuhatus

On selge, et võrreldes nõukogude ajajärguga on vene-eesti tõlgete osakaal tublisti vähenenud, seda nii ilukirjanduslike kui ka igasuguste muude tekstide puhul. „Viimase kahekümne aasta jooksul on eesti ja vene keele staatusvahekord Eestis muutunud ning koos sellega on nihkunud ka eesti kontaktlingvistika fookus” (Blokland ja Kehayov 2010: 35–54). Samas on täiesti võima-

lik, et vene keele mõjutused, mis näiteks aktiivsel tõlkeperioodil eesti keelde tulid, ei ole veel kuhugi kadunud. Nendes mõjutustes pole midagi imelikku ega üllatavat, sest näiteks „ajavahemikul 1940–1972 oli tõlkeid vene keelest kõikidest tõlgetest umbes 88% ja kogu eestikeelsest raamatutoodangust umbes 37%” (Liivaku ja Meriste 1975: 23). Liivaku ja Meriste peavad vene keele liiga suurt mõju eesti keelele võimalikuks eelkõige seetõttu, et „1940-ndate aastate teisel poolel ja 1950-ndatel aastatel otsiti tõlketööle vene keele oskajaid, eesti keele laitmatut valdamist taibati nõuda alles teises järjekorras. Selle nähtuse järelmõjud annavad end tunda tänapäevani” (Liivaku ja Meriste 1975: 23).

2000. aastal kirjutas Tiina Leemets: „Lihtmineviku liigitarvitust täis- ja ennemineviku asemel on peetud vene keele mõjuku, mis on algselt tunginud eesti keelde kehvade tõlgete kaudu, siis aga edasi levinud ning üldisemaks paheks saanud” (Leemets 2000: 87).

Kaks aastat varem olid küllaltki sarnase mõtte välja ütelnud ka Mati Erelt ja Helle Metslang: „On muretsetud selle pärast, et jätame unarusse oma verbi ajavormistiku rikkuse ning kasutame ainult vene keelega kokkulangevaid vorme: lihtmineviku ja oleviku vormi” (Erelt ja Metslang 1998: 665).

Siiski peab ütlema, et Mati Erelt ja Helle Metslang ei pidanud oma artiklis täis- ja ennemineviku vähese kasutamise põhjuseks mitte ainult võimalikku vene keele mõju, vaid ka üldist lihtsustamise tendentsi. Põhimõtteliselt samale järeldusele jõuab ka Reili Argus ühes oma artiklis, nimelt et „.. vähem markeeritud aeg on sagedasem kui rohkem markeeritud aeg (näiteks on eesti keeles lihtminevik sagedasem kui täisminevik)” (Argus 2007: 13).

Mati Ereli ja Helle Metslangi analüüsist selgub, et tegelikult on liitjavormide kasutamine eesti keeles üldse olnud kõikuv nähtus, näiteks 19. sajandi lõpus kasutati liitvorme saksa keele mõju tõttu palju. „Kasutusel on perfekt kõigis oma funktsioonides. Ühelt poolt esineb tüüpilisi kaheplaani kasutus-tüüpe: resultatiivperfekti ja kokkuvõtvat kogemusperfekti, mis toovad esile minevikusündmuse oleviku vaatepunkti. Teiselt poolt on saksapäraselt sage ka oleviku vaatepunkti tagaplaanile

jätvad sündmuslikud, lihtmineviku tähendusele lähedasemad perfektitüübid: kuuma uudise perfekt ja kvotatiivne perfekti-kasutus” (Metslang 1997: 142). Samas märgib H. Metslang, et palju kasutati ka pluskvamperfekti. 1930. aastatel oli olukord vastupidine, liitvormide kasutamine vähenes järsult, sest keeles üritati hoiduda kõigest saksapärasest. „Perfekti kasutamine, eriti sündmuslikuna, väheneb, kuigi keelekorraldus soovitab väljendusrikkaid liitaegu enam kasutada” (Metslang 1997: 143). 1980. aastatel kasutati samas liitajavorme koguni rohkem kui sõjaeelisel ajal. Võiks ju eeldada, et praegu peaks liitajavormide kasutamine olema eesti keeles taas ausse tõusnud, sest peamiseks tõlgitavaks keeleks on inglise keel, kus liitajavorme kasutatakse pidevalt ning kus on süntaktilisi konstruktsioone, mille puhul alternatiive ei olegi, näiteks nn *if*-tingimuslaused; samuti eeldavad inglise keeles konkreetse liitajavormi kasutamist sageli ka erinevad määrsonad (Murphy 2005: 80).

Käesolevas artiklis tehakse katse ühe vene autori mõningate teoste tõlgete varal välja selgitada, kas käesoleval ajal on eesti keeles toimunud muutusi mineviku liitajavormide kasutamise osas. Analüüsitavaks materjaliks valiti viis Boris Akunini teost: „Azazel” („Azazel”, tlk 2003 Jüri Ojamaa), „Leviafan” („Leviathan”, tlk 2003 Jüri Ojamaa), „Ljubovnica smerti” („Surma armuke”, tlk 2005 Vilma Matsov), „Statskij sovetnik” („Riiginõunik”, tlk 2005 Vilma Matsov) ja „Ljubovnik smerti” („Surma kallike”, tlk 2005 Veronika Einberg). Boris Akunini teosed osutusid valituks seetõttu, et neile on omane ajaliselt mitmeplaaniline süžee, mis eesti keelde tõlkimisel esitab tõlkijale kahtlemata väljakutseid ning samas võimaldab kasutada kõiki eesti keele minevikuvorme. Analüüsi seisukohast on oluline ka see, et kõikidel teostel ei ole üks ja sama tõlkija, neid teoseid on tõlkinud kolm inimest. Eri tõlkijate tehtud tõlgete analüüsimine annab võimaluse teha objektiivsemaid ja üldistavamaid järeldusi, kui seda saaks teha analüüsides vaid ühe tõlkija tekste. Tuleb rõhutada, et taotluslikult on valitud teosed, mis on tõlgitud suhteliselt ühel ajal, aastatel 2003–2005.

Lisaks liitajavormidele pööratakse artiklis tähelepanu ka lihtmineviku kasutamisele, seda just põhjusel, et selgitada välja,

kui sagedased on need juhtumid, mil tõlkijad otsustavad lihtmineviku kasuks kontekstides, mis tegelikult eeldaksid täis- või ennemineviku kasutamist.

2. Lihtminevik

Kõige levinum ajavorm nende teoste tõlgetes on loomulikult lihtminevik (imperfekt), mis on oma olemuselt üheplaaniline aeg, see ei seostu olevikuga ega ka mingi teise minevikuhetkega. „Imperfekt on verbi ajavorm, mis märgib sündmuste toimumist kõnehetkele eelneval vaatlushetkel” (EKG I 1995: 77). Lihtminevik väljendab tegevuse toimumist mingil kindlal minevikuajal, mille kohta saab esitada küsimuse *millal?* Lihtminevikku kasutatakse teistest ajavormidest sagedamini jutustamise puhul. Seejuures on oluline pidada silmas, et „kõneleja kujutus kandub täielikult minevikku – ta ei seosta seda kuidagi olevikuga ega ka mingi teise minevikuhetkega” (EKK 2007: 459).

Lihtmineviku vormidega saab väljendada nii üheaegseid kui ka üksteisele järgnevaid tegevusi, mis võivad olla ühekordsed, korduvad, kestvad jne. Vene keeles vastab eesti keele lihtmineviku vormile sõltuvalt kontekstist kas imperfektiivses või perfektiivses aspektis tegusõna minevikuvormis. Näites 1 on vene keele imperfektiivses aspektis minevikuvorm, mis väljendab tegevuse kestvust, tõlgitud eesti keelde õigustatult lihtminevikuga.

- (1) *V odnom iz kresel, nakryvsiš' do samogo podborodka šotlandskim pledom, **dremal** starik s vlastnym i mužestevennym licom.*

*Ühes tugitoolis, šoti pleed lõuani tõmmatud, **tukkus** mehise võimuka näoga vanamees.* (Riiginõunik)

Näidetes 2 ja 3 on originaalis mitu üksteisele järgnevat tegevust perfektiivse aspekti minevikuvormis, eesti keelde on need tõlgitud lihtminevikuvormidega.

- (2) ***Odernul** rubahu, rukavom po sapogam provel, čtob blesteli. Kartuz **snjal**, snova **nadel**.*

*Tõmbas särgi sirgeks, **üigas** varrukaga üle saabaste, et läigiks. **Võttis** nokatsi peast, **pani** pähe tagasi. (Surma kallike)*

- (3) *On **podošel**, **poklonilsja**, **sel** rjadom. Mees **tuli** lähemale, **kummardus** ja **istus** kõrvaltoolile. (Leviathan)*

Näidetes 4 ja 5 väljendavad vene keele imperfektiivses aspektis tegusõnad kahte samaaegset tegevust minevikus. Eesti keeles annab sama tähenduse edasi lihtminevikuvorm.

- (4) *Goš dolgo **ležal** v krovati i **smotrel** v potolok. Gauche **lamas** kaua asemel ja **vahtis** lakke. (Leviathan)*
- (5) *A Èrast Petrovič vse **včityvalsja** v skupye stroki done-senij i nervno **erošil** volosy. Erast Petrovitš muudkui **uuris** ettekannete kasinaid ridu ja **sasis** närviliselt juukseid. (Azazel)*

Samas võib nende teoste tõlgetest leida ka selliseid kohti, mille puhul artikli autori hinnangul oleks tõlkija võinud eelistada imperfekti asemel teise ajavormi, täpsemalt mineviku liitajavormi kasutamist. Näites 6 on küsitav tegusõna *tellis* kasutamine lihtminevikus.

- (6) *Ja sidela v gostinoj, čitala „Domašnjij lekar“, Lja-lečka mne **vypisyvaet**. Ma istusin võõrastetoas ja lugesin Domašni Lekarit, mida Ljalja mulle **tellis**. (Surma armuke)*

Originaalis viitab verb *vypisyvaet* (olevik ja imperfektiivne aspekt) sellele, et kõnealune tegevus on kestav, see on saanud alguse ja leidnud aset minevikus ning on aktuaalne ka hetkel, mil sellest räägitakse. Eestikeelne tõlge aga loob mulje lõpetatud tegevusest minevikus, kuigi sihitise osastav kääne (*mida*) küll viitab korduvale tegevusele, kuid kuna ajavormi valik seda tähendust omalt poolt ei toeta, siis ei selgu ikkagi see,

et tegevus kõnehetkel veel kestaks. Täpsem oleks ka eestikeelses tekstis kasutada kas olevikuvormi *tellib* või kestva olukorra perfekti ajavormi *on tellinud*.

Ma istusin võõrastetoas ja lugesin Domašni Lekarit, mida Ljalja mulle tellib.

Ma istusin võõrastetoas ja lugesin Domašni Lekarit, mida Ljalja on mulle tellinud.

Nendes viies teoses ei õnnestunud leida ühtegi sellist konteksti, kus tõlkija oleks kasutanud mõnd liitajavormi ja tegelikult tulnuks eelistada lihtmineviku vormiga tõlkimist.

3. Täisminevik (perfekt)

Järgmisena vaatleme täismineviku (perfekti) kasutamist. See liitajavorm on vormilt ja sisult kaheplaaniline, selles ajavormis on ühendatud oleviku seisund ja mineviku tegevus (EKK 2007: 459). Analüüsi aluseks on võetud Comrie (1995: 56–61) neli perfekti kasutamise tüüpi, mida saab edukalt rakendada ka eesti keele täismineviku puhul: tulemusperfekt, kogemusperfekt, kestva olukorra perfekt ja kuuma uudise perfekt.

Tuleb mainida, et eesti autorid Karl Mihkla ja Aavo Valmis (1979: 36–37) eristavad näiteks kolme perfektikasutustüüpi ning nende silmis on oluline ka see, kas täisminevikuvorm esineb liht- või liitlauses. Täisminevikku võib kasutada lihtlauses järgmistel juhtudel:

- 1) kui tegevus on kõnehetkeks lõppenud;
- 2) kui tegevus kõnehetkel veel kestab;
- 3) kui tegevus ei ole üldse kõnehetkega seotud, näiteks: *Ammu on leiutatud kell, kompass, püssirohi, paber ja trükikunst, ader ja kirves, piksevarras, aurumasin. (J. Smuul).*

Liitlausetes võib täisminevikku kasutada aga siis, kui

- 1) lauses on üheaegsed tegevused minevikus, mis on kõnehetkeks lõppenud;

2) tegevused, mis üksteisele järgnevad ja on kõnehetkeks lõppenud.

Lisaks eelmainitule kasutatakse täisminevikku mõnikord ka tulevikusündmuste väljendamiseks, „kui tulevikus toimuvat vaadeldakse järgneva tulevikuhetke seisukohalt, näiteks: *Homme õhtuks olen ma siit juba minema sõitnud*” (EKK 2007: 460). Artiklis sellel täismineviku tähendusel pikemalt ei peatuta.

Perfekti kasutamiskiisi on käsitletud ka „Eesti keele grammatikas”, tõsi küll, ilma erinevaid tüüpe välja toomata (EKG I 1995: 77–78).

Kõnealuse analüüsi seisukohast annab Comrie liigituse kasutamine konkreetsema ülevaate, sest siis on võimalik täisminevikuvormi kasutamist seostada konkreetse perfektitüübiga.

3.1. Tulemusperfekt ehk resultatiivperfekt (ingl *perfect of result*)

Tulemusperfekt väljendab minevikusündmust selle olevikus ilmneva tulemuse kaudu. Comrie (1995: 58) sõnul kasutatakse keeltes, kus puudub perfekti ajavorm, selles kontekstis lihtminevikku. Tulemusperfektile vastab vene keeles enamasti perfektiiivse aspekti minevik. EKK (2007: 460) andmeil on lõpetatud tegevuse korral (st kontekstis, mis täpselt vastab tulemusperfekti tähendusele) hakatud kasutama täismineviku asemel lihtminevikku, mis on vale, sest imperfekt ei anna edasi tulemuse tähendust. Selline perfektitüüp esineb näidetes 7 ja 8.

- (7) *U vašego pokornogo slugi uže ne ostaetsja somnenij v tom, čto v Moskve, po primeru neketoryh evropejskih gorodov, obrazovalos' tajnoje obščestvo smertepoklonnikov-bezumcev, vljublennyh v smert'.*

Teie alandlikul teenril ei ole kahtlust, et mõne Euroopa linna eeskujul on Moskvasse tekkinud salajane surmakummardajate ühing: surma armunud meeletute hingede klubi. (Surma armuke)

- (8) *Uže pjat' moloden'kih duroček otravilis' vsled za Loreleej Rubinštejn, kotoroj teper' zemlja vrjad li budet puhom – tol'ko ne pod akkompanement prokljatij, kotorymi osypjut nesčastnuju rodstvenniki pogibših devoček.*

Juba on viis noort tobukest enda ära mürgitanud nagu Loreleia Rubinštein, kellele muld nüüd vaevalt kerge on, arvestades needusi, millega surnud tüdrukute õnnetud sugulased teda üle külvavad. (Surma armuke)

Mõlema näite puhul on selge, et minevikus aset leidnud tegevuse tõttu on olemas teatud tulemused. Esimesel juhul eksisteerib *salajane surmakummardajate ühing* ja teisel juhul on meil piltlikult öeldes viie noore inimese surnukehad, kes on oma elu lõpetanud mürgi võtmisega. Lihtmineviku vormi kasutamine oleks näites 7 mõeldav vaid selliselt juhul, kui lauses seisaks konkreetne ajamäärus, näiteks: *Teie alandlikul teenril ei ole kahtlust, et mõne Euroopa linna eeskujul tekkis eelmisel aastal Moskvasse salajane surmakummardajate ühing: surma armunud meeletute hingede klubi.* Näite 8 puhul takistab imperfekti kasutamist muuhulgas sõna *juba*.

3.2. Kogemusperfekt (ingl *experiential perfect*)

Kogemusperfekt võtab kokku pikema aja jooksul toimunu, seejuures ei ole viidet sellele, kas minevikus toimunu on ka mingisuguse lõpptulemuseni jõudnud. Ajavahemik võib olla näiteks inimese eluaeg või ka viimased paar tundi, sündmus võib olla toimunud üks kord või rohkem kordi, sündmuse täpset aega ei eeldata (Metslang jt 2003: 98) Kogemusperfektile vastab vene keeles tavaliselt imperfektiivse aspekti minevik. Kogemusperfekt on näidetes 9 ja 10, kust selgub, et kogemusperfektiga saab väljendada ka kestvaid tegevusi.

- (9) *Ja znaju, tiho molvil Prospero. I vseгда èto znal. Odin iz vas predast menja.*

„Ma tean,” ütles Prospero vaikselt. „**Olen alati teadnud**. Üks teist reedab mu.” (Surma armuke)

- (10) *V samom dele, my stol'ko ždali polnulunija!*
*Tõepoolest, me **oleme** nii kaua täiskuud **oodanud!***
(Surma armuke)

3.3. Kestva olukorra perfekt (ingl *perfect of persistent situation*)

Kestva olukorra perfekt väljendab mineviku olukorda, mis kestab edasi olevikus. Vene keeles antakse seda perfektit tähendust edasi kõige sagedamini hoopis imperfektiivse aspekti olevikuvormiga, kuid teatud kontekstis on võimalik ka imperfektiivse ja perfektivse minevikuvormi kasutamine, vt näiteid 11 ja 12.

- (11) *Tam včerašnjaja monaška vnezapno razbogatela i s teh por žila isključitel'no na širokiju nogu.*
*Seal sai äsjasest nunnast äkitselt rikas naine ja sellest ajast alates **on** ta **elanud** jõukalt.* (Leviathan)

Sellise perfektitüübi puhul toetavad kestva olukorra või tegevuse tähendust enamjaolt ka määrsõnad jms. Näites 11 viitab kestvale olukorrale väljend: *sellest ajast alates*.

- (12) *Na protjaženii pjatisot let mužčiny roda Aono byli tol'ko voinami, vse pročie professii počitalis' nedostojnymi členov t-takoj rodovitoj familii.*

*Viissada aastat **on** Aono suguvõsa mehed **olnud** ainult sõjamehed, kõiki teisi elukutseid peeti nii väärrika s-suguvõsa liikmetele alandavaks.* (Leviathan)

Kuigi näites 12 on tõlkija kasutanud ühe verbi puhul täis-minevikku (*on olnud*), näib artikli autorile, et tegelikult ka teine verb (*pidama*) võiks olla just perfektivormis, sest tegelikult on need kaks olukorda/tegevust üheaegsed: *Viissada aastat **on***

*Aono suguvõsa mehed **olnud** ainult sõjamehed, kõiki teisi elukutseid **on** nii väärrika suguvõsa liikmetele alandavaks **peetud**.* Sõjameheks olemine tuleneb otseselt teiste ametite põlgamisest, seega kuni selline suhtumine eksisteeris, ei saanud mehed teisi ameteid pidada.

Tähelepanu tuleks juhtida ühtlasi sellele, et näide 12 erineb eelmisest veel selle poolest, et lisaks täisminevikuvormile tuleks siin kõne alla ka ennemineviku kasutamine: *Viissada aastat **olid** Aono suguvõsa mehed **olnud** ainult sõjamehed, kõiki teisi elukutseid **peeti** nii väärrika suguvõsa liikmetele alandavaks.* Sellisel juhul on selge, et olukord, mis kestis viissada aastat, on kõnehetkeks lõppenud.

Hoolimata küllaltki rohkest perfektivormide kasutamisest näib, et tõlkijad on mõnel juhul siiski lasknud ennast vene keelest mõjutada.

- (13) *Vot uže sorok let ja **pomogaju** takim bednym mal'čikam izbavit'sja ot odinočestva i najti svoj put'. Ma **aitan** juba nelikümmend aastat sellistel vaestel poistel vabaneda üksildustundest ja leida oma tee.*
(Azazel)

Näites 13 tuleks venekeelset tegusõna *pomogaju* (olevik ja imperfektiivne aspekt) tõlkida eesti keelde ikkagi täisminevikuga, kuid tõlkija on eelistanud teha seda oleviku ajavormiga. T. Leemets kirjutas aastal 2000, et olevikuvorm täismineviku asemel on sellistel juhtudel juba iseseisvaks nähtuseks saanud ega esine sugugi ainult vene keelest tõlkimisel (Leemets 2000: 89). Igal juhul oleks korrektsem tõlge: *Ma **olen** juba nelikümmend aastat **aidanud** sellistel vaestel poistel vabaneda üksildustundest ja leida oma tee.*

EKK-s seisab, et „Lausa kohustuslik on minevikus alandada olevikus edasi kestva tegevuse väljendamisel kasutada täisminevikku siis, kui lauses puuduvad muud minevikule viitamise vahendid. Olevikuvormi saab niisugusel juhul tõlgendada hoopis tulevikule viitavana” (EKK 2007: 460).

Näite puhul pole küll tegu otseselt EKK reegli vastu eksimisega, kuid siiski on kontekstis nõutav just täismineviku

ja mitte oleviku kasutamine, sest lausest on võimalik aru saada vaid ühte moodi: kõneleja alustas poiste aitamist juba minevikus, ta on seda teinud 40 aastat ja jätkab selle tegemist – ehk siis meil on selles näites selge kestva olukorra perfekt, mis seob hetkel kestva tegevuse minevikus alanuga. Kui aga antud lauses puuduks sõna *juba*, siis võiks olevikuvormiga tõlgitud lauset mõista tõesti kui tuleviku kavatsust: *Ma aitan nelikümmend aastat sellistel vaestel poistel vabaneda üksildustundest ja leida oma tee (ning siis lõpetan selle tegevuse).*

Üldiselt on selgelt näha, et mitte kõiki perfektitüüpe ei kasutata võrdselt, sellest kirjutasiid juba Mati Ereht ja Helle Metslang, väljendades oma artiklis järgmist seisukohta: „Tundub, et eesti keele võimaluste pidev meeldetuletamine on õpetanud kasutama perfektit nii eestikeelsetes originaaltekstides kui ka vene keelest tõlkimisel siis, kui minevikusündmust saab mõtestada tulemuse või kogemuse allikana” (Ereht ja Metslang 1998: 666). Lähtudes Boris Akunini viie teose tõlgetest, võib samuti tõdeda, et kõige levinumaks perfektitüübiks on kahtlemata tulemusperfekt.

3.4. Kuuma uudise perfekt (ingl *perfect of recent past*)

Kuuma uudise perfektit oli analüüsitavast materjalist leida kõige keerulisem, ilmselt on tegu ikkagi liiga ajakirjandusele omase täismineviku kasutamisviisiga. Kuuma uudise perfekt väljendab äsja juhtunud, oleviku plaanis uudislikku sündmust. Selle perfektitüübi puhul pole täismineviku vormi kasutamine tegelikult nõutav, võimalik on ka lihtminevik. Täisminevik on siin eelkõige stiilivõte (Metslang jt 2003: 98). Kuuma uudise perfektile vastab vene keeles tavaliselt perfektivse aspekti minevik. Siiski pakuks artikli autor välja ühe näitelause, mille täismineviku vormi võiks lugeda kuuma uudise perfektiks. See tekstilõik pärineb ajaleheartiklist, mida sel kujul romaanis ka esitatakse. Venekeelses lauses vastab täismineviku vormile passiivse kesksõna lühike vorm.

- (14) *Vyjasneny* *obstoitel'stva potrjasšego vsju Moskvu samoubijstva novojavlennyh Romeo i Džul'etty – 22-letnego studenta Sergeja Šutova i 19-letnej kursistki Evdokii Lamm (sm. v častnosti, našu stat'ju „Net povesti pečal'nee na svete” ot 16 avgusta).*

On selgunud kogu Moskvat jahmatanud Romeo ja Julia – 22aastase üliõpilase Sergei Šutovi ja 19aastase kursuslase Jevdokia Lammi – enesetapuasjaolud (vt ka 16. augusti artiklit „Ei ole loost küll kuulnud kurvemast”). (Surma armuke)

Kui asendada perfektivorm lihtminevikuga, ei muutu lause semantilises plaanis midagi: *Selgusid kogu Moskvat jahmatanud Romeo ja Julia – 22aastase üliõpilase Sergei Šutovi ja 19aastase kursuslase Jevdokia Lammi – enesetapuasjaolud (vt ka 16. augusti artiklit „Ei ole loost küll kuulnud kurvemast”).*

4. Enneminivik (pluskvamperfekt)

Teine mineviku liitajavorm, enneminivik, viitab sellele, et mingi minevikuline tegevus on toimunud enne teist tegevust minevikus, tegu on samuti kaheplaanilise ajavormiga. Peamine kasutusreegel on: kui pealauses on lihtminevik ja kõrvallause väljendab pealause tegevusele eelnenud tegevust, peaks kõrvallauses kasutama enneminivikku.

Pluskvamperfekti vorm võib väljendada nii perfektivset kui ka imperfektiivset tegevust. Pille Eslon ja Ants Pihlak on märkinud, et kahe või enama tegevuse vastastikuse seose korral esineb perfektivset tegevust väljendav pluskvamperfekt, kui järgnev tegevus toimub pärast eelneva tegevuse lõpetamist ning kui on kaks või enam üheaegselt minevikus toimunud tegevust (Eslon ja Pihlak 1993: 99). Nendel juhtudel vastab eesti keele enneminivikule vene keeles perfektivse aspekti minevik. Vene keele imperfektiivse aspekti minevik vastab eesti keele enneminivikule siis, kui tähistatakse enne teist tegevust toimuva

tegevuse korduvust või kestust ning kui kirjeldatakse kaugel minevikus toimuvat tegevust tema kestuses ja pidevas korduvuses (Èslon ja Pixlak 1993: 99).

Analüüsitud materjalis (eriti romaanis „Surma armuke”) oli enneminevik n-õ populaarsuselt teine ajavorm pärast lihtminevikku. Näidetes 15 ja 16 on originaalis perfektiivne aspekt.

- (15) *V konce koncov „Kružok smerti” prekratil suščestvovanije, potomu čto vse želajuščije **perestreljalis**’.*

*Kui kõik soovijad **olid** ennast maha **lasknud**, lõpetas Surmaring oma tegevuse.* (Surma armuke)

- (16) *Vozle pakgauza vrode by vozniklo kakoe-to ševenenje, no rassmotret’ tolkom ne hvatilo vremeni – grjanul užasno gromkij, gromče samogo gromkogo groma vystrel, i Èrast Petrovič, kačnuvsis’ nazad, s istošnym voplem ruhnul v reku, iz kotoroj neskol’ko minut nazad s takim trudom **vybralsja**.*

*Laohoone juures oli nagu mingit liikumist märgata, kuid täpsemalt vaadata ei jõudnud – raksatas kohutavalt vali, valjemast valjem lask, Erast Petrovitš vankus tahapoole ja kukkus röögatades jõkke, kust ta **oli** alles mõni minut tagasi nii ränga vaevaga välja **roninud**.* (Azazel)

Huvitav on see, et näites 15 on originaalis tegusõnade järjekord vastupidine tegevuste toimumise järjekorrale. On ju selge, et Surmaringi sulgemine leiab aset pärast seda, kui kõik selle liikmed on ennast maha lasknud, sellest põhimõttest on lähtunud ka tõlkija, sest eestikeelses lauses on verbi ajavormid just sellises järjekorras.

Näites 17 on venekeelseid imperfektiivseid verbe tõlgitud eesti keelde ennemineviku ajavormiga.

- (17) *Da, srazu že posle vstuplenija v prava nasledstva pomčalas’ v Pariž, o kotorom stol’ko **slyšala**, stol’ko **čitala**.*

Jah, niipea kui ta oma pärijaõigustesse astus, kihutas ta Pariisi, linna, millest ta oli nii palju kuulnud ja mille kohta nii palju lugenud. (Leviathan)

5. Kokkuvõte

Lõpetuseks tuleb tõdeda, et kui võtta aluseks eelnimetatud viie raamatu tõlked, ei ole eesti keele mineviku liitajavormide kasutamine sugugi nii harvaesinev nähtus, kui võiks arvata. Loomulikult sõltub palju tõlkijast ja ka teksti enda iseloomust, sest mitte kõik tekstid ei anna võimalust kasutada eesti keele minevikuvormide mitmekesisust. Ilukirjanduslikud tekstid aga pakuvad tavaliselt mitmekesisist ja keerukat aegade süsteemi. Hoolimata mõningatest ebatäpsustest näitab analüüsitud materjal selgelt, et kui tõlkija tunneb hästi oma emakeelt ja teab selle võimalusi, siis pole oluline, mis keelest tõlgitakse, seega vene keelest tõlkimine ei saa kuidagi olla põhjuseks, et eestikeelsetes tõlgetes kasutatakse vaid oleviku ja lihtmineviku vorme. Tõlke-teema on oluline kas või juba selle pärast, et Eesti Rahvusraamatukogu andmetel oli 2010. aastal 42% ilmunud raamatutest tõlked (<http://www.nlib.ee/trukitoodangu-statistika/>). Siiski tuleks tõlkijaid veelgi rohkem julgustada pöörduma lisaks sõnaraamatutele ka grammatikaalaste teoste poole, et tõlge oleks lisaks leksikaalsele täpsusele, ka grammatilises plaanis igati adekvaatne. Grammatika rolli tõlkes ei tohiks alahinnata, sest nagu selgus ka käesolevast analüüsist, siis nii mitmelgi juhul võib ühe grammatilise vormi eelistamine teisele muuta kardinaalselt kogu konteksti. Kokkuvõttes on küsimus loomulikult pigem ikkagi konkreetse tõlkija strateegias ja valikutes, aga see on juba eraldi teema ja artikli raamidesse ei mahu.

Address:

Sirje Kupp-Sazonov
Slaavi filoloogia osakond
Tartu Ülikool
Lossi 3
51003 Tartu, Eesti
E-mail: Sirje.Kupp-Sazonov@ut.ee

Materjali allikad

Akunin, Boris (1999) *Statskij sovetnik*. Moskva. Zaharov.
Akunin, Boris (2000) *Leviafan*. Moskva. Zaharov.
Akunin, Boris (2001) *Azazel'*. Moskva. Zaharov.
Akunin, Boris (2001) *Ljubovnik smerti*. Moskva.
Akunin, Boris (2001) *Ljubovnica smerti*. Moskva.
Akunin, Boris (2003) *Azazel*. Tänapäev.
Akunin, Boris (2003) *Leviathan*. Tänapäev.
Akunin, Boris (2005) *Surma armuke*. Tänapäev.
Akunin, Boris (2005) *Riiginõunik*. Tänapäev.
Akunin, Boris (2005) *Surma kallike*. Tänapäev.

Kirjandus

Argus, Reili (2007) „Eesti keele verbi ajamorfoloogia ja aspektilisuse omandamisest”. *Emakeele Seltsi aastaraamat* 52, 7–32.

Blokland, Rogier ja Petar Kehayov (2010) „Vene keele mõjust eesti keeles. Tagasivaateid ja perspektiive”. *Eesti ja soome-ugri keeleteaduse ajakiri* 2, 35–54.

Comrie, Bernard (1995) *Aspect. An introduction to the study of verbal aspect and related problems*. Cambridge: Cambridge University Press.

Eesti Rahvusraamatukogu. Eesti trükiteodangu statistika. Veebis <<http://www.nlib.ee/trukiteodangu-statistika/>>. Vaadatud 02.07.2012.

EKG I 1995 = Erelt, Mati, Reet Kasik, Helle Metslang, Henno Rajandi, Kristiina Ross, Henn Saari, Kaja Tael ja Silvi Vare (1995) *Eesti keele grammatika I. Morfoloogia. Sõnamoodustus*. Tallinn: Eesti Teaduste Akadeemia Eesti Keele Instituut.

EKK 2007 = Erelt, Mati, Tiiu Erelt ja Kristiina Ross (2007) *Eesti keele käsiraamat*. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus.

Erelt, Mati ja Helle Metslang (1998) „Oma või võõras?”. *Keel ja Kirjandus* 10, 665–667.

- Èslon, Pille i Ants Pixlak (1993) *Vid i vremja (Sopostavitel'nyj očerk)*. Tallinn.
- Leemets, Tiina (2000) „Mitmeplaaniline minevik”. *Keelenõuanne soovitab* 2, 87–90.
- Liivaku, Uno ja Henno Meriste (1975) *Kuidas seda tõlkida. Järeltormatusest eestinduseni*. Tallinn: Valgus.
- Mihkla, Karl ja Aavo Valmis (1979) *Eesti keele süntaks*. Tallinn: Valgus.
- Metslang, Helle (1997) “On the use of the Estonian past tense forms through the last one hundred years”. In Mati Ereht, ed. *Estonian: Typological studies II*, 98–145. (Eesti keele õppetooli toimetised, 8.) Tartu: Tartu University Press.
- Metslang jt 2003 = Metslang, Helle, Ingrid Krall, Renate Pajusalu, Kristi Saarlo, Elle Sõrmus ja Silvi Vare (2003) *Keelehärm. Eesti keele probleemseid piirkondi*. Tallinn: TPÜ Kirjastus.
- Murphy, Raymond (2005) *English grammar in use*. Cambridge: Cambridge University Press.

Abstract. Sirje Kupp-Sazonov: Exploring the influence of Russian-Estonian translations on the use of Estonian past tense forms in Boris Akunin' works. This paper aims to answer the question of recent changes in the use of Estonian past tense forms. In order to address the problem, five novels by Russian author, Boris Akunin, and their translations into Estonian are mainly analyzed, as, so far the influence of bad translations from Russian has been considered the main reason for the lack of usage of Estonian compound tenses. In analyzing the works, more attention is paid to the use of four types of perfect forms proposed by Bernard Comrie. Because the most complicated situation is when/where translators have to choose among the past tense forms. Nevertheless the analysis demonstrates that actually the use of compound tense forms is not such a rare phenomenon as one might think. In most of the cases it depends on the strategy of a particular translator.

Keywords: Estonian, Russian, translation, imperfect, perfect, pluperfect